

Förr illa tåld

Nu säljer hans böcker i Portugal

Att det går att sälja böcker i Portugal visar exemplet José Cardoso Pires, romanförfattare som för sin senaste bok "Ballad om hundarnas strand" i fjol blev den förste mottagaren av författarförbundets nyinstiftade årliga pris på en summa motsvarande närmare 75.000 svenska kronor. Romanen har hittills sålts i nästan 30.000 exemplar.

En orädd

— Det är en roman om tragedin under fascismen, och jag började arbeta på den redan i slutet av 60-talet, berättar Pires, när vi träffar honom på redaktionen till tidningen O Jornal. Jag har blandat fiktion med ett dokumentärt material, och fyra gånger skrev jag den innan jag nådde den hållbara, slutgiltiga versionen. Utgångspunkten är ett verkligt revoltförsök som en liten grupp sammansvurna försökte iscensätta i södra Portugal i början av 60-talet. Försöket misslyckas, men de ansvariga lyckas fly tvärs igenom landet och tar sin tillflykt i ett hus vid kusten, norr om Lissabon. Där sitter de sedan, instängda och eftersökta. Ingen hjälp dyker upp, det blir ingen revolution. En paranoid stämning växer fram, och den plötsliga urladdningen innebär att en av dem blir mördad, inte av Pires, den hemliga polisen, utan av sina egna bundsforvantar.

Budskapet

— Händelseförloppet speglar ett fascistiskt samhälls sätt att fungera. Jag ville visa hur rädslan hindrar oss att handla förnuftigt. Budskapet i boken — och det har läsarna till min glädje förstått — är att vi alla, genom att inte handla förnuftigt, blev ansvariga för detta mord.

Tidigare var Pires hos läsepretsen bli a känd för "Dino-auren", från 1972, ett satiriskt porträtt av självaste Salazar. Kanske var det tack vare hans oräddhet och hans förmåga att skickligt balansera på gränsen för det acceptabla som den fascistiska regimen aldrig ingrep mot honom.

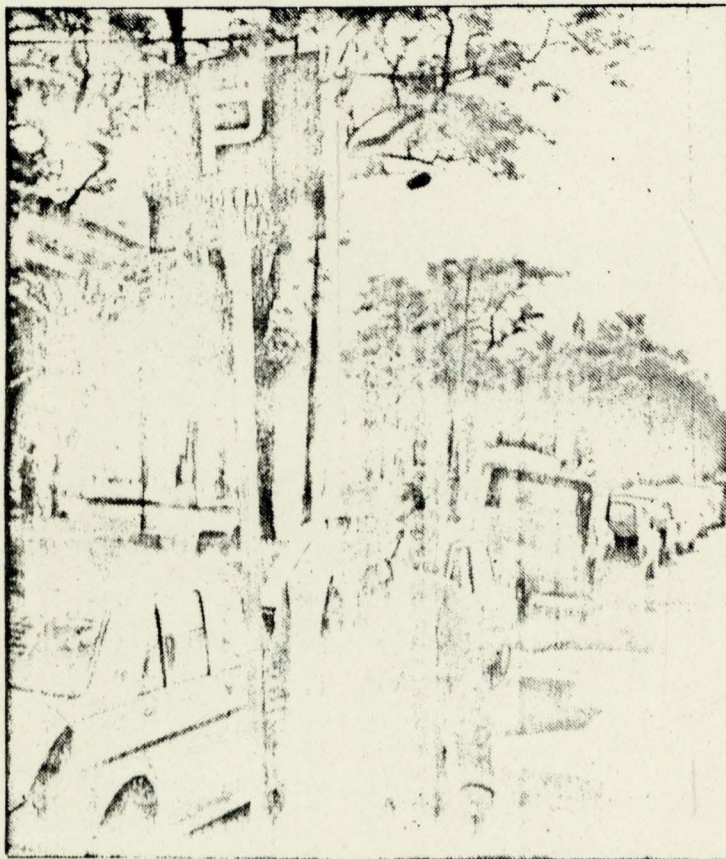
— Men jag var illa tåld, och de väntade hela tiden på rätt ögonblick för att slå till.

De hann aldrig. Och efter tjugo år kunde Pires så äntligen, med oinskränkt rörelsefrihet, gräva upp liket på hundarnas strand.

Tiggarna

I en gränd i Bairro Alto, en av de gamla stadsdelarna, spärrar en tiggare hela passagen enbart med sin blick, lika mörk som hans hy. Ögonen fokuserar och avskjuter mot oss, långt utifrån kolonierna, ett helt historiskt skedes förtryck och storhetsdrömmar. Han är en av dem som fått betala.

Tiggarna i Lissabon är otaliga. De som drabbats av tillräckligt grava lyten eller handikapp äger licens. Man känner igen dem på den fyrkantiga tiggarbössan av trä. Men även de andra, de utan licens, kräver att få

Uppifrån borgen Sao Jeronimo på Lissabons sluttningar är staden svindlande skön. Där nere finns tiggarna, fadon, den speciella portugisiska musiken. Där finns också romanförfattaren José Cardoso Pires (bilden), en orädd man som redan vågade skriva en vass satir om självaste Salazar och som nu har uppnått stor popularitet.

Detta är Per Helges andra och sista resebrev från Lissabon. Det första var infört här på sidan den 9/8.

överleva och finns, även de, överallt. Några satt på trappan till det osannolika lyxhotellet Tivoli och speglade sin misär i de mjukt framsmugna, svartglänsande limousinerna. Svängdörrarna slår tiggarnas fattigdom består.

En stolt dröm

Sao Jeronimos borg kröner det berg på vars sluttningar staden en gång föddes och började växa. Däruppfån är staden Lissabon svindlande skön, utrullad över landskapets vågor och kullar och sakta på väg ner mot Tejo. Långt därborta Atlantens dis. Men ända hit når smaken, doften av oceanerna, den smak som Portugal en gång levde och blev mäktigt av, men som nu återstår som minne och dröm.

I panoramat från Sao Jeronimos borg förlorar sig detaljerna i en helhet av skönhet. Men i delarna döljs här och där en hård sanning: brädskjulen, slummen, förnedringen, kåkstäderna av botenlös fattigdom — inom Europas gränser! Men där döljs också en ljus, en stolt dröm, om vilken de fantastiska väggmålningarna på fabriksbyggnadernas väggar vittnar. Med skaparglädjen som motor och helt utan stödjande traditioner började de växa fram så snart fascismens grepp hade slaknat. Att fara genom industrikvarteren och se dem var som att plötsligt resa genom en del av folkets historia, skildrad med energisk glädje, i kraftfulla scener med starka, lysande färger.

Fadon, denna speciella portugisiska musik, som kan få vem som helst att brista ut i oförklarligt gråt. Överallt bär

jag den med mig i huvudet, och dess eko förstärks av husväggarna under vandringsringarna på de gamla gatorna ner mot den venezianska kajen, vars trappa en gång var de första stegen fast mark under fötterna för den som nådde Lissabon sjöledes. Här åter tidvattnet trappstegen och spottar ut dem igen, äter och spottar ut. I hamnkvarteren finns prostitutionens barer, med namn som klingar av hav och fjärran länder, men också kafeerna med oskyldigare trafik, exempelvis Martinho da Arcada, en enkel gammaldags lokal, där charmlösheten utgör dess charm och där Fernando Pessoa, skalden och nationalmonumentet, fortfarande skulle kunna sitta vid sitt stambord, försvunnen i mängden, och skriva sina dikter, så som han gjorde dagligen, under de sista åren av sitt liv.

Gatorna, smala, vindlande, myllrande, med sina ansikten och sina röster. Husfasaderna, patinerade av ålder och smuts, med sina exotiska kakelmönster och med små balkonger där blommorna prunkande trotsar de fräna, tungt blå dieselångorna. Sårerna av fattigdom, ärren av förtryck. Atlantens doft och Tejos ljus.

Runt allt sveper fadon sina slingor, vemodig men på samma gång laddad av en oerhörd om än återhållen mänsklig kraft. Allt växer ur fadon och pressas djupt in i märm och ben av dess hesa, långtansfyllda röst. En hel stad är det som präglas in, och en obotlig förälskelse, med tonernas outplånliga bilder.

Per Helge